

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

Reykjavík, 4. apríl 2019

Efni: Umsögn um drög að innkaupastefnu matvæla fyrir opinbera aðila

Félag atvinnurekenda (FA) hefur tekið til skoðunar *Drög að innkaupastefnu matvæla fyrir opinbera aðila* sem birt var í samráðsgátt stjórnvalda 21. marz síðastliðinn. FA fagnar því að sýndur skuli áhugi á þessum málaflokki. Heilnæm matvæli og umhverfi skipta gríðarlega miklu í samfélagi okkar. Það er því mikilvægt að þau ráð sem beitt er til að ná þeim markmiðum séu raunverulega til þess fallin en ekki yfirvarp til að vinna að framgangi ákveðinna viðskiptalegra hagsmuna án tengsla við umhverfi og heilsu.

Hefur innlend vara minna vistspor?

Sumir þeir sem hvatt hafa til vistvænna opinberra innkaupa virðast þannig gera það fremur til þess að styrkja stöðu innlendar matvælaframleiðslu en til þess að stuðla að vernd umhverfisins. Þessi markmið fara ekki endilega saman. Í sumum tilvikum getur vistspor innlendar framleiðslu þannig verið minna en innfluttrar, til dæmis hvað varðar ýmsar tegundir grænmetis, en alls ekki í öllum. Í stefnudrögunum er réttilega bent á að stærstur hluti kolefnislosunar vegna framleiðslu matvæla fellur til í framleiðsluferlinu sjálfu, en flutningar skipta hlutfallslega litlu máli.

Misskilningsins um að innlend vara hljóti að hafa minna vistspor gætir til dæmis í ályktun Búnaðarþings Bændasamtaka Íslands árið 2018, en þar var því beint til fjármálaráðuneytis „að endurskoða innkaupastefnu ríkisins og lög um opinber innkaup með það að markmiði að opinberar stofnanir skuli velja innlend matvæli þar sem því er við komið. Þannig er stutt við innlenda matvælaframleiðendur og *jafnframt stuðlað að minni losun gróðurhúsalofttegunda sem til falla við flutning til landsins*. Búnaðarþing telur að ríkið skuli kaupa þær vörur sem hafa hvað minnst umhverfisfótspor.“

Þegar málið er skoðað nánar, er engan veginn sjálfgefið að innlend vara hafi minna vistspor en innflutt. Svo dæmi sé tekið, þarf um það bil tvö kíló af innfluttu fóðri til að rækta eitt kíló af kjúklingakjöti. Innflutningur, með tilheyrandi losun gróðurhúsalofttegunda, er þá tvöfalt meiri en ef kjúklingakjötið væri ræktað t.d. í öðru Evrópulandi með fóðri af nálægu svæði. Þá er ekki einu sinni litið til innflutnings á vélakosti, byggingarefni eða umbúðum sem þarf til framleiðslunnar.

Tökum annað dæmi: Innlent kindakjöt er frábær vara. En ein af afleiðingum framleiðslu þess, a.m.k. á sumum svæðum, er rýrnun landgæða vegna beitarálags, sem losar bæði gífurlegt magn af gróðurhúsalofttegundum og skerðir getu landsins til að taka upp koltvísýring úr andrúmsloftinu. Um þetta má lesa í skýrslu Landbúnaðarháskóla Íslands frá 2016. Hvort vistspor innlends kindakjöts sé minna en innfluttra kjötvara er í þessu ljósi vægast sagt umdeilanlegt.

Þriðja dæmið er að gera má ráð fyrir að jafnt við framleiðslu innlends kinda- og nautakjöts og mjólkurvara hafi sögulega farið fram umfangsmikil framræsla votlendis til að tryggja hefynd til þeirrar framleiðslu. Framræst votlendi er stærsta uppspretta losunar gróðurhúsalofttegunda á Íslandi, samkvæmt skýrslu samráðshóps um endurheimt votlendis sem út kom á vegum umhverfis- og auðlindaráðuneytisins árið 2016.

Þessi dæmi sýna að það dugir skammt að skoða hvað varan sjálf, sem neytandinn fær í hendur, var flutt um langan veg til að meta hvert vistspor hennar er. Skoða þarf allan framleiðsluferil og

aðfangakeðju vörunnar. Það er flókið mál og enn deilt um aðferðirnar sem beita á. Smíði opinbers líkans til að reikna út kolefnisspor matvæla er því hreint ekki einfalt verkefni.

Engan veginn er hægt að fullyrða að innlend vara sé vistvænni en innflutt án nánari skoðunar. Hafa ber í huga að framboð af lífrænt ræktaðri vöru, sem almennt er talin vistvænni en vara sem ræktað er með öðrum aðferðum, er enn sem komið er meira í innfluttri vöru en innlendri.

Er innlenda varan hreinni?

Með sama hætti varar FA við því að gengið sé út frá því sem gefnum hlut að innlend vara sé „hreinni“ en innflutt og fremur í samræmi við lýðheilsuþætti án þess að fyrir liggja haldbær gögn sem styðja slíkar ályktanir. Nærtækt er að vísa til umræðu um innflutning ferskra kjötvara og eggja, en þar hefur verið fullýrt að innlend kjötframleiðsla séu laus við sýklalyfjaónæmar bakteríur. Fyrstu mælingar samkvæmt evrópskum reglum um eftirlit með slíkum bakteríum, sem Ísland var seinna til að taka upp en flest önnur EES-ríki, sýna hins vegar að sýklalyfjaónæmar bakteríur finnast í íslenskum alifuglum, svínunum og lömbum í svipuðum mæli og í búfé í öðrum norrænum ríkjum. Þetta dæmi sýnir vel fram á nauðsyn þess að byggja opinbera stefnumótun á góðum gögnum og hafa það sem sannara reynist.

Verður stefnan í samræmi við regluverkið?

FA hvetur ráðuneytið til að hafa rækilega í huga þær reglur sem gilda á Evrópska efnahagssvæðinu um bann við mismunun og í löggjöf um opinber innkaup. Innkaupastefna hins opinbera verður bæði í orði og í reynd að lúta þeim lögmálum sem þar koma fram. Þá er ljóst að yfirborðskenndar röksemdir um umhverfisvernd og lýðheilsu í þrengri mynd, án haldbærs rökstuðnings, verða aldrei viðurkenndar af Eftirlitsstofnun EFTA eða EFTA-dómstólum.

Tekur ríkið þann kostinn sem er raunverulega ódýrari?

Vill FA í því samhengi einnig benda á mikilvægi þess að opinberir aðilar horfi til nettó kostnaðar við vörukaup sín en ekki kostnaðar eftir álagningu tolla og gjalda (sem renna í ríkissjóð). Sé horft á nettó kostnað verður ljóst að enn hagkvæmara verður en áður að kaupa heilnæman og hollan mat, ávexti, grænmeti, mjólkurvörur og kjötmeti. Þannig gætu opinberir aðilar aukið vægi slíkra vara á kostnað ódýrari óhollustu án þess að kosta meiru til, þ.e. opinberir aðilar væru að fá meiri holla fæðu fyrir minna fé. Slík ráðdeild í ráðstöfun opinbera fjármuna er auk þess hornsteinn í meginreglum um opinber innkaup.

FA áskilur sér rétt til að koma á framfæri nánari athugasemdum á síðari stigum málsins. Þá er félagið reiðubúið að funda um málið með ráðuneytinu.

Virðingarfyllt,

Ólafur Stephensen
framkvæmdastjóri FA